

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ОСВІТНІ БАР'ЄРИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ІНТЕНЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS AND EDUCATIONAL BARRIERS TO THE FORMATION OF ENTREPRENEURIAL INTENTION AMONG STUDENTS

Анотація. Проаналізовано психологічні та освітні чинники, що впливають на формування підприємницької інтенції студентської молоді. Виділено ключові психологічні бар'єри, серед яких страх невдачі, невпевненість у власних компетентностях та сприйняття конкуренції, а також освітні обмеження, пов'язані з недостатністю практичного досвіду та менторської підтримки. Акцентовано на ролі університетської освіти у розвитку підприємницьких компетентностей та необхідності інтеграції практичних кейсів і наставництва для підвищення впевненості студентів у започаткуванні власної справи.

Ключові слова: освіта, молодь, студенти, підприємництво, інновації.

Abstract. The psychological and educational factors influencing the formation of entrepreneurial intentions among students are analysed. Key psychological barriers are identified, including fear of failure, lack of confidence in one's own competencies and perception of competition, as well as educational limitations related to insufficient practical experience and mentoring support. The role of university education in the development of entrepreneurial competencies and the need to integrate practical cases and mentoring to increase students' confidence in starting their own business are emphasised.

Keywords: education, youth, students, entrepreneurship, innovations.

У сучасній економіці інноваційне підприємництво розглядається як один із ключових механізмів економічного зростання, розвитку людського капіталу та формування нових соціально-економічних практик. Особливого значення набуває формування підприємницьких намірів у студентської молоді, оскільки саме університетське середовище створює передумови для розвитку підприємницького мислення, ініціативності та інноваційної активності. Дослідження свідчать, що підприємницька освіта здатна впливати на формування підприємницьких установок та намірів через розвиток компетентностей, самооцінки власних можливостей і готовності до ризику.

Проблематика розвитку молодіжного підприємництва активно досліджується у сучасній науковій літературі. Зокрема, у монографії Євген Сірий наголошує, що підприємницька активність молоді є важливим чинником соціально-економічної динаміки суспільства, оскільки сприяє формуванню нових форм самозайнятості, розвитку інноваційних ініціатив та підвищенню рівня економічної самостійності молодого покоління. Автор підкреслює, що важливу роль у цьому процесі відіграє освітнє середовище закладів вищої освіти, яке створює передумови для формування підприємницького мислення, розвитку навичок ініціативності та готовності до реалізації власних економічних проєктів [1].

Водночас на формування підприємницької поведінки студентів впливають не лише

освітні чинники, але й психологічні бар'єри, серед яких значне місце посідає страх невдачі, недостатня впевненість у власних компетентностях та обмеженість фінансових ресурсів. У цьому контексті особливу актуальність має дослідження мотивацій і бар'єрів студентів щодо започаткування власної справи.

Зокрема, дослідження Олександри Дубінчук, Тетяни Несторенко та Ірини Остополець демонструє, що в умовах воєнного часу на формування підприємницької готовності студентів суттєво впливають психологічні фактори, зокрема рівень внутрішньої мотивації, впевненість у власних можливостях, а також страх невдачі та невизначеності майбутнього. Автори підкреслюють, що навіть за наявності базових підприємницьких знань саме психологічні бар'єри можуть стримувати реалізацію підприємницьких намірів студентської молоді [2].

За умов тривалої повномасштабної війни в Україні розвиток підприємницької активності є важливим чинником економічної стійкості та відновлення держави. Руйнування інфраструктури, зміни на ринку праці, міграційні процеси та економічна нестабільність актуалізують потребу у формуванні нових форм економічної діяльності та самозайнятості населення. У цьому контексті підприємництво розглядається не лише як економічна діяльність, але й як важливий соціально-психологічний механізм адаптації суспільства до кризових умов. Саме тому особливої актуальності набуває дослідження психологічних детермінант формування підприємницьких намірів молоді, зокрема студентства як потенційного ресурсу економічного розвитку країни.

Студентська молодь є важливою соціальною групою, здатною виступати драйвером інноваційних змін та підприємницьких ініціатив. Водночас формування підприємницької інтенції залежить від низки психологічних чинників, серед яких значну роль відіграють рівень упевненості у власних можливостях, готовність до ризику, внутрішня мотивація, а також сприйняття можливостей для реалізації власних ідей. У період соціально-економічної нестабільності ці фактори можуть як стимулювати підприємницьку активність, так і виступати стримувальними механізмами, зумовлюючи появу страхів, невпевненості та сумнівів щодо доцільності започаткування власної справи.

Важливу роль у формуванні підприємницьких намірів відіграє також освітнє середовище закладів вищої освіти. Підприємницька освіта здатна формувати у студентів базові знання щодо створення та управління бізнесом, розвивати навички проєктного мислення, інноваційності та відповідальності за власні рішення. Водночас недостатня практична орієнтованість освітніх програм, обмежені можливості для реалізації підприємницьких ініціатив та брак менторської підтримки можуть виступати освітніми бар'єрами на шляху формування підприємницької інтенції студентської молоді.

У контексті післявоєнного відновлення України особливого значення набуває формування підприємницького потенціалу молодого покоління, здатного ініціювати нові економічні проєкти, створювати робочі місця та впроваджувати інноваційні рішення. Саме тому дослідження психологічних детермінант і освітніх бар'єрів формування підприємницьких намірів студентів є важливим напрямом наукових пошуків, спрямованих на розроблення ефективних освітніх стратегій підтримки підприємницької активності молоді.

Для виявлення підприємницьких намірів у студентській молоді було проведено опитування серед студентів другого курсу Київського економічного університету ім. Вадима Гетьмана, які серед переліку вибіркового дисциплін обрали для вивчення курс «Соціальне підприємництво». Перед початком вивчення дисципліни студентам було запропоновано пройти анкетування з метою виявлення основних мотиваційних, психологічних та освітніх факторів, що впливають на їхню готовність до започаткування власної справи.

Анкета включала запитання, спрямовані на визначення готовності студентів розглядати можливість самозайнятості (фриланс, стартап, власний бізнес) у найближчі 2–3 роки; факторів, що стримують започаткування власної справи; найбільш поширених

страхів, пов'язаних із підприємницькою діяльністю; оцінки ролі університетської освіти у формуванні підприємницьких знань; умов, які могли б підвищити впевненість студентів у започаткуванні власної справи. Такий підхід дозволив комплексно дослідити як мотиваційні, так і психологічні аспекти підприємницької поведінки студентів.

Прояв інтересу до дослідження підтверджується високим рівнем участі студентів в опитуванні: анкетування пройшли 89 % від загальної кількості студентів, які обрали курс «Соціальне підприємництво». Такий показник свідчить про актуальність порушеної проблематики для студентської молоді та їхню зацікавленість у питаннях підприємницької самореалізації.

Результати відповідей на запитання «Чи розглядали ви можливість працювати на себе (фриланс, стартап, власна справа) у найближчі 2–3 роки?» свідчать про доволі високий рівень зацікавленості студентської молоді підприємницькою діяльністю. Зокрема, 40 % респондентів зазначили, що активно планують у майбутньому займатися підприємництвом. Ще 34 % опитаних відповіли, що скоріше розглядають таку можливість, ніж ні. Водночас лише 4 % студентів зазначили, що не планують започатковувати власну справу та орієнтуються на працевлаштування за наймом.

На запитання «Оцініть, наскільки сильно відсутність стартового капіталу заважає вам почати власну справу (0 - зовсім не заважає, 5 - критично зупиняє)» найбільша частка респондентів, а саме 43 %, обрали оцінку 3. Це свідчить про те, що відсутність фінансових ресурсів є важливим, але не критичним бар'єром для студентів на шляху започаткування власної справи. Такий результат підкреслює необхідність підтримки молодіжного підприємництва через освітні програми, менторську допомогу та доступ до стартового фінансування, що може значно підвищити готовність студентів до реалізації власних бізнес-ідей.

Результати оцінки факторів, що стримують започаткування власної справи, свідчать про різну ступінь впливу економічних, психологічних та соціальних бар'єрів на студентів. Так, нестача практичних знань та досвіду була оцінена респондентами найвищим чином серед цих факторів: 32 % обрали оцінку 3 з 5, що свідчить про помірний рівень занепокоєння через власну неготовність до практичної реалізації бізнес-ідей.

Страх фінансової невдачі та боргів також викликає значне занепокоєння - 36 % студентів поставили цій перешкоді оцінку 3, що підкреслює психологічний бар'єр, пов'язаний із ризиком втратити кошти або зіштовхнутися з непередбаченими фінансовими труднощами.

На противагу, складність законодавства та податкової системи сприймається студентами менш загрозливо: більшість респондентів (40 %) обрали оцінку 2, що свідчить про певне занепокоєння, але не критичне.

Відсутність підтримки або можливий осуд з боку родини та друзів практично не сприймається як перешкода: 70 % опитаних обрали оцінку 1, демонструючи високий рівень впевненості у власних рішеннях та незалежність у виборі професійного шляху.

Водночас висока конкуренція на ринку залишається помітним фактором занепокоєння: 36 % студентів обрали оцінку 3, що відображає усвідомлення складності сучасного ринкового середовища та необхідність стратегічної підготовки для успішного старту підприємницької діяльності.

Отримані дані підкреслюють, що серед студентів домінують психологічні та компетентнісні бар'єри, тоді як соціальні й правові фактори сприймаються значно менш критично.

На запитання «Який з цих страхів для вас є найвагомим?» 64 % студентів зазначили, що найбільший страх пов'язаний із невпевненістю у власних знаннях та відсутністю чіткої інструкції щодо того, з чого почати підприємницьку діяльність. Цей результат підкреслює значущість освітніх і практичних компонентів підготовки майбутніх підприємців для подолання стартових бар'єрів.

Водночас 68 % респондентів вважають, що університетська освіта забезпечує

достатній рівень знань для відкриття власної справи, що свідчить про позитивну роль академічного середовища у формуванні базових компетентностей та теоретичної підготовки студентів.

На запитання «Що могло б додати вам впевненості, щоб почати працювати на себе?» 75 % студентів обрали варіант «наявність ментора або успішного прикладу перед очима», що демонструє високий запит на наставництво та орієнтацію на практичні кейси. Це підкреслює важливість розвитку менторських програм, залучення досвідчених підприємців та створення можливостей для безпосереднього спостереження успішних бізнес-процесів у навчальному процесі.

Результати опитування дозволяють виокремити ключові психологічні та освітні фактори, що впливають на формування підприємницької інтенції молоді. Серед психологічних детермінант основними є страх фінансової невдачі та боргів, невпевненість у власних компетенціях і практичних навичках, а також сприйняття високої конкуренції на ринку. Водночас як соціальні обмеження, зокрема відсутність підтримки з боку родини чи друзів, практично не сприймаються як бар'єр, що свідчить про високий рівень автономності та внутрішньої мотивації студентів.

Аналіз освітніх бар'єрів показав, що студентам найбільше не вистачає практичних знань та досвіду, а також наставництва. Відповідно менторські програми або приклади успішних підприємців значно підвищили б їхню впевненість у започаткуванні власної справи.

Отже, формування підприємницької інтенції студентів значною мірою визначається психологічними бар'єрами та суб'єктивним відчуттям компетентності, тоді як освітні чинники, пов'язані з практичною підготовкою та менторством, відіграють ключову роль у підвищенні впевненості студентів у власних силах.

До пропозицій з формування підприємницької інтенції студентської молоді слід включити інтеграцію практичних кейсів та стартап-проектів у навчальний процес, розвиток менторських програм із залученням досвідчених підприємців, підвищення практичної складової навчальних дисциплін та тренінги з психологічної готовності до ризику і прийняття рішень. Реалізація таких заходів сприятиме ефективному формуванню підприємницьких намірів та розвитку соціально орієнтованого підприємництва серед студентської молоді.

Література

1. Сірий Є. В. Особливості розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді в Україні : монографія. Київ : ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я. О., 2021.
2. Дубінчук О., Несторенко Т., Остополець І. *Психологічні бар'єри та роль мотивації у формуванні підприємницької готовності студентів під час війни. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach.* 2025. № 20. С. 103–116. DOI: <https://doi.org/10.54264/0119>.

References

1. Siryi Ye. V. *Osoblyvosti rozvytku molodizhnoho pidpriumnytstva ta samozainiatosti molodi v Ukraini* [Features of the development of youth entrepreneurship and youth self-employment in Ukraine] : monograph. Kyiv : TsOP «Hlobus» FOP Kravchenko Ya. O., 2021.
2. Dubinchuk O., Nestorenko T., Ostopolets I. *Psykhologichni bariery ta rol motyvatsii u formuvanni pidpriumnytskoi hotovnosti studentiv pid chas viiny. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach.* 2025. No. 20. P. 103–116. DOI: <https://doi.org/10.54264/0119>.